

A magyar nyelvű sajtó szerepe a regáti diaszpóra identitásőrzésében és érdekvédelmében

Makkai Béla történész több évtizede kutatja a kelet-európai nemzetiségi kérdés, valamint a dualizmus kori magyar nemzetpolitika és kivándorlás problematikáját. A Károli Gáspár Református Egyetem Új- és Jelenkori Történeti Tanszékének docense jóvoltából ismét egy hiánypótló munka látott napvilágot. A kiadványban a szerző a XIX. század végi és XX. század eleji romániai és szlavóniai magyar sajtó létviszonyait és működését taglalja az elbocsátó és befogadó hazák közötti klasszikusan „kétfrontos” küzdelmében, amit megengedőbben „hídverő” s békéltető igyekezetként is értelmezhet az olvasó.

A kötet megírásakor a szerző azért sem vállalkozott hétköznapi feladatra, mert – amint a bevezetőből kiderül – a téma kutatásában nagyon kevés szakirodalom és forrás állt a rendelkezésére. A hazai közgyűjtemények és a Román Akadémiai Könyvtár anyagai egyaránt hiányosak, bizonyos lapszámok – olykor egy egész évfolyam – az enyészeté lettek. E nehézségek ellenére a történész türelmes feltáró munkával, a szerkesztővé előlépő köznapis emberek és hivatásos zurnaliszták izgalmas életútján keresztül, a tagadhatatlanul provinciális hetilapok módszeres elemzésével ad betekintést a korszak romániai, horvátországi és bizonyos vetületében a hazai nemzetiségi problematikába.

Bukaresti Magyar Közlöny, Bukaresti Híradó, Bukaresti Közlöny, Romániai Értesítő, Romániai

Magyar Néplap, Bukaresti Magyar Újság, Romániai Hírlap, Romániai Magyar Újság, Szlavóniai Magyar Újság, Bukaresti Magyar Hírlap – nevek, amelyek sejtetnek bizonyos tartalmakat, de valójában nem tudunk róluk semmit. Amiként ismeretlen számunkra a Regát (a Kárpátokon túli román Ókirályság) és a hazánkat környező régiók diaszpórában lévő magyarságának a jogaiért, a nemzeti közösség megmaradásáért vívott harca is. A szomszédos területek magyar lakossága ugyanis – az 1848–49-es forradalom és szabadságharc bukását követően a politikai menekültek¹ kiáramlásának is köszönhetően – a XIX. század közepén igencsak megszaporodott. A kötet eddig ismeretlen forrásaiból válik világossá, hogy mennyi értékes szakembert vesztett el ekkor a magyar társadalom.² Az elvándorlóknak be kellett tagolódniuk a befogadó társadalomba. A beilleszkedést, az új otthonra találást segítették volna elő a diaszpóra számára szerkesztett sajtótermékek, azonban az első romániai magyar lap recepciója távolról sem volt kedvező. 1848/49 tragikus emléke önmagában is elegendő okot szolgáltatott az ellenséges megnyilatkozásokra.³ Az óromániai politikai vezetőség és a társadalom tisztában volt azzal, hogy erdélyi román testvéreik annak ellenére, hogy közreműködtek a magyar szabadságharc leverésében, „azt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésül”.⁴ A terhes emlékeket feledtető évek múlásával mégsem

¹ A magyar forradalommal és szabadságharcral, valamint Kossuthal rokonszenvező bukaresti emigrációról fontos adalékokkal szolgál a sajnálatos módon méltatlanul keveset idézett Beke György (1998): Kossuth-emigráció Bukarestben. Magyar emlékirók a régi Romániában. KÖZDOK Kiadó, Budapest.

² A történelem során nem először és nem is utoljára szenvedti meg a magyarság a Habsburg-dinasztia politikáját.

³ Az erdélyi románok a császár oldalán harcolták végig a szabadságharcot. A hegyi románság (mócok) és a magyar szabadcsapatok közötti véres összecsapásokra csak egy példát említünk: Vasvári Pált, a „márciusi ifjak” egyikét és csapatát a Gyalui-havasokban román felkelők gyilkolták meg. Bővebben lásd: Péntek László (2001): Vasvári Pál: bölcsőtől a csatáig. Color Print Nyomda, Zilah

⁴ Ennek beismerése a román történetírásban mind a mai napig várat magára. Bővebben: Kőő Artúr (2015): Az Osztrák–Magyar Monarchia valóban a „népek börtöne” volt? – avagy mit tanítanak a román történelemtankönyvek erről az időszakról. In: Könyv és Nevelés, XVII. évf. 2015/3. sz. 98–106. o.

http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/journals/konyv_es_neveles_2015-3_web.pdf (2016. július 19.)

csökkent a magyarság elutasíthatósága! A regáti románságnak a zsidósággal, görögökkel, magyarokkal vagy németekkel szembeni xenofób indulatait az sem csillapította, hogy az 1860-ban alapított Bukaresti Magyar Közlöny és majdan a nyomdokaiba lépő, hasonlóképpen lojális magyar lapok minden tőlük telhetőt megtettek azért, hogy ezt a zsigeri ellenszenvet enyhítsék, s békéltetésük eredményes legyen.⁵ A román politikai elit bizalmát igen nehéz volt elnyerni, ugyanis – mint ahogy Mihail Kogălniceanu moldvai belügyminiszter megfogalmazta – a Regátban élő nemzetiségek „emancipációjának” egyetlen útját ismerte: az önkéntes beolvadást.⁶

Ezeknek az újságoknak a sorsát részletezi a szerző, számba véve a lapszerkesztők szívós munkálkodását, amely döntően arra irányult, hogy a magyar közösség fennmaradását is szolgáló orgánumoknak minél több olvasót és – a túléléshez – elegendő támogatót szerezzenek.

A kötet érzékletesen szemlélteti nemzettestvéreink erőfeszítéseit, s azt, hogy e küzdelem sikerének a mindenkori előfeltétele az összefogás. A regáti magyar diaszpóra attitűdjét jellemzi, hogy a maroknyi magyar közösség nemcsak támogatást és védelmet várt az anyaországtól, de a kivándoroltak áldozatkészen felkarolták a Magyar Tudományos Akadémia vagy a csődbe jutott kolozsvári operatársulat ügyét is. A Hunnia⁷ – többségében kétkezi iparosokból álló – tagsága mindkét célra rendszeresen adakozott.⁸ Ápolták hagyományaikat, és felelősségteljes kapcsolatban álltak az óhazával. Ezek után nem meglepő, hogy az első külföldi magyar sajtóorgánumnak egy óhazából való arisztokrata támogatója is akadt Károlyi Gyula gróf személyében. Annál sajnálatosabb, hogy az önkényuralom időszakában kormányzati támogatásra egy ilyen vállalkozás

nem számíthatott! Az óromániai és szlavóniai szórvány támogatása csak az 1901-ben, illetve 1904-ben elindított titkos kormányakciók révén válhatott az állami szintű nemzetvédelmi program részévé. E harminc esztendő alatt Bukarest nem emancipálta a zsidóságot, ezzel szemben – amint a szerző is rámutat a Bukaresti Híradó cikkein keresztül – sikeresen elérte a frissen bekebelezett Észak-Dobruzsza idegen ajkú lakosságának tömeges exodusát, illetve rohamos elrománosodását.⁹ Így a századfordulóra Budapestnek egy hatékony beolvasztási gyakorlattal bíró, fokozottan idegenellenes román politikával szemben kellett megtalálnia a nemzetgondozás megfelelő stratégiáját, módszereit és eszközeit.

Sajnálatos módon az előfizetések gyarapodását nemcsak az osztrák sajtó által is tüzelt román értelmiség próbálta megakadályozni, de jelentős károkat okozott a magyar közösségen belüli szétválás, torzalkodás is. Fokozottan érvényes ez az 1880-as évek közepére, amikor egyazon időben két újság is (a Bukaresti Magyar Közlöny és a Bukaresti Közlöny) próbálta olvasótáborát növelni és a magyarság ügyét képviselni. A széthúzás másik oka a kitelepült és kint élő magyarság tagjai közötti felekezeti különbözőség, amely sok vitát támasztott az anyanyelvű iskolák létrehozásában és fenntartásában. Sajnálatosan kevés példát találunk arra, hogy a kitelepült személyek hitbéli meggyőződésükön fölül emelkedve, az egyazon nemzethez tartozás jegyében cselekedtek volna. A szembenállás különösen kínossá vált amiatt, hogy a román sajtó megszellőztette az ilyen konfliktusokat. A pártatlan kívülállónak csakis az lehetett a véleménye, hogy mindez nem más, mint „kicsinyes és sajnálatos testvérharc”.¹⁰

Noha a szerzőnek nem volt elsődleges szándéka, hogy a korszak magyarországi és regáti

⁵ Ezzel szemben az erdélyi román lapok mintha ennek az ellenkezőjére törekedtek volna. Lásd Raffay Ernő (2015): Goga Octavian a magyar kultúra nemzeti karakterének sorvadásáról és ennek okairól. In: Makkai Béla (szerk.): A Felvidék krónikása – tanulmányok a 70 éves Popély Gyula tiszteletére. Budapest, KRE–L'Harmattan Kiadó. 56. o.

⁶ Érdekességként említjük meg, hogy a román zsnurnaliszták körében nagy arányban voltak jelen a magyarul jól beszélő erdélyi származásúak – vagyis el tudták olvasni a regáti magyar sajtótermékeket, így ismerték a tartalmukat –, mégis az általános vélemény az volt, hogy a lap nem egyéb, mint „politikai cselszövény”, amely félre akarja vezetni a románságot.

⁷ A kivándorolt magyarok első jelentősebb önszerveződése a Hunnia Magyar Társulat volt.

⁸ Makkai Béla (2016): Kisebbségi magyar sajtó Trianon előtt. Médiatudományi Intézet, Budapest. 15. o.

⁹ A romániai nemzetiségek tudatos beolvasztásáról és elűzéséről bővebben Beke György Népek nagy romlása román uralom alatt című könyvében (Szenci Molnár Társaság, Budapest, 1994), valamint Lucian Boia Románia elrománosodása című munkájában (Koinónia, Kolozsvár, 2015) olvashatunk.

¹⁰ Makkai, 2016. 60. o.

nemzetiségi oktatási helyzetét bemutassa, netán összehasonlítsa – a könyv olvasásakor mégis bő ízelítőt kaphatunk a nemzeti önazonosság formálásában leghatékonyabb eszköznek tartott iskolák ügyeiről is. A tárgyalt korszakban mindkét ország kultuskormányzata feladatául tűzte ki az analfabetizmus visszaszorítását, de míg a Magyar Királyság esetében ennek érdekében a nemzetiségi iskolák létrejöttét is támogatták, addig a Román Királyságban¹¹ – olvashatjuk a Bukaresti Híradó közleményében is – a „jövevény” külföldi állampolgárok iskolák létrehozásához és fenntartásához állami segílyre nem számíthatnak.¹² Csak érdekességképpen jegyezzük meg, hogy míg a Román Királyság esetében a nemzetiségi iskolák – bármennyire is hűségesek voltak az államhoz – álmodni sem mertek az állami segílyről, addig a XX. század elején az erdélyi románság körében az váltott ki felháborodást, hogy a nemzetiségi tanítóktól az állami segíly és fizetés kiegészítéséért cserébe a magyar nyelv megfelelő szintű oktatását várták el.¹³ Az adott állam nyelvének oktatása és elsajátítása ezzel szemben az idegen ország polgáraiként a Regátban élő magyarok számára a világ legtermészetesebb dolgának számított. Olyannyira, hogy nemcsak elfogadták, hanem lapjukban hangoztatták is annak jogosságát: „Mert Romániában az állam nyelve a román, és minden államnak kétségbevonhatatlan joga van megkívánni, hogy az állam nyelve, mint kötelezett tantárgy min-

den iskolában taníttassék.”¹⁴ Annak bemutatására, hogy a román kormányzat kettős mércét alkalmaz a nemzetiségi oktatás terén, a szerző számos példával szolgál. Ezekből világos képet kapunk arról, hogy Bukarest igényt formált a magyar állampolgárságú erdélyi románság támogatására, másrészt viszont durván beavatkozott az idegen állampolgárok által fenntartott iskolák oktatási tartalmának meghatározásába.

A kötet egyetlen hiányosságának tartom, hogy a bőséges irodalomjegyzékből hiányoznak a témára vonatkozó román szakirodalmi tételek. A konklúzióban így elmarad a román álláspont vizsgálata, amely egy hitelesebb és elmélyültebb összkép megrajzolását tette volna lehetővé.

Mindezzel együtt is elmondhatjuk, hogy Makkai Béla Határon túli magyar sajtó – Trianon előtt című könyve hiánypótló munka, amely nemcsak a szakmabeliek, de a kérdés iránt érdeklődő szélesebb közönség számára is tanulságos olvasmányul szolgál, megalapozott választ ad arra a kérdésre, hogy milyen szerep jutott a magyar nyelvű sajtónak a XIX–XX. század fordulóján a Román Királyságban és Szlavóniában a magyar kormányzati szándékok, a kivándorolt közösség várakozásai és a gazdaállam monolit nemzetállamot építő politikai törekvései közepette.

(Makkai Béla: Határon túli magyar sajtó – Trianon előtt. Bukaresti és észéki magyar lapok az identitásőrzés és a kisebbségi érdekvédelem szolgálatában [1860–1918]. Budapest, Médiatudományi Intézet, 2016)

¹¹ A Bukaresti Híradót 1876-ban adták ki először, az utolsó száma 1885-ben jelent meg.

¹² Makkai, 2016. 28. o.

¹³ A Lex Apponyirol és a körülötte kialakult vitáról bővebben: Köő Artúr (2014): Erdélyi adalékok a Lex Apponyihoz. Underground Kiadó, Budapest.

¹⁴ Makkai, 2016. 41. o.

Felhasznált irodalom:

Beke György (1998): Kossuth-emigráció Bukarestben. Magyar emlékirók a régi Romániában. KÖZDOK Kiadó, Budapest.

Beke György (1994): Népek nagy romlása román uralom alatt. Szenci Molnár Társaság, Budapest.

Köő Artúr (2015): Az Osztrák–Magyar Monarchia valóban a „népek börtöne” volt? – avagy mit tanítanak a román történelemtankönyvek erről az időszakról. In: Könyv és Nevelés, XVII. évf. 2015/3. sz. 98–106.

Köő Artúr (2014): Erdélyi adalékok a Lex Apponyihoz. Underground Kiadó, Budapest.

Boia, Lucian (2015): Románia elrománosodása. Koinónia, Kolozsvár.

Makkai Béla (szerk. 2016): A Felvidék krónikása – Tanulmányok a 70 éves Popély Gyula tiszteletére. KRE-L'Harmattan Kiadó, Budapest.

Péntek László (2001): Vasvári Pál: bölcsőtől a csatáig. Color Print Nyomda, Zilah.

http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/journals/konyv_es_neveles_2015-3_web.pdf (Letöltés: 2016. július 19.)